

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: СТАНДАРТИ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ТА ПРАКТИКА ЄСПЛ

Гловюк І.В.,

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін*

Інституту права

Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID: 0000-0002-5685-3702

e-mail: irynavasgloviuk@gmail.com

Гловюк І.В. Ефективність розслідування домашнього насильства: стандарти Стамбульської конвенції та практика ЄСПЛ.

Стаття присвячена дослідженню ефективності розслідування домашнього насильства за стандартами Стамбульської конвенції та практикою ЄСПЛ. Наголошено на специфіці кримінальних проваджень щодо домашнього насильства у юридичному та психологічному контекстах. Розкрито стандарти досудового розслідування за Стамбульською конвенцією та практикою ЄСПЛ (належність (адекватна компетентність), ретельність, оперативність, залученість потерпілого до розслідування, незалежність, врахування характеру домашнього насильства).

Особливу увагу приділено належності (адекватній компетентності), ретельності та залученості потерпілого (підхід, орієнтований на потерпілого).

Доведено, що Стамбульська конвенція та практика ЄСПЛ демонструють потребу ефективності розслідування домашнього насильства та врахування інтересів і потреб особи. Правильний баланс на практиці може бути складно забезпечити, адже, з одного боку, домашнє насильство вже давно не вважається суто «сімейною справою», а кривдник, звикнувши до безкарності, продовжуватиме насильницькі дії, і не тільки як домашнє насильство. З іншого ж боку, розслідування має враховувати інтереси потерпілих, яких не можна примусити ні ініціювати кримінальне провадження, ні дати показання чи пояснення, ні подавати докази і загалом брати активну участь у розслідуванні.

Утім, останнє ніяк не скасовує зобов'язання держави щодо ефективного розслідування, ретельного та сумлінного збирання доказів, які, вочевидь, не можуть замикатись виключно на вербальній інформації, наданій потерпілими. Ця проблема ще більше актуалізується у разі, якщо ст. 126-1 КК України буде вилучена зі ст. 477 КПК України. Відповідно, на методологічному рівні слід визнати, що баланс може бути забезпечений тоді, коли за доступного роз'яснення потерпілим наслідків, у тому числі негативних, їх вибору не брати активну участь у доказуванні, сторона обвинувачення вживатиме усіх можливих та доречних заходів для збирання та перевірки доказів для доведення домашнього насильства, та надавши всебічну оцінку, не віддаючи пріоритет на початковому етапі розслідування тим фактичним даним, які дозволяють закрити кримінальне провадження.

У нормативному аспекті для забезпечення виконання зобов'язань за ст. 56 Стамбульської конвенції слід внести доповнення до ст. 232 КПК України (аналогічні ч. 7 ст. 336 КПК України).

Ключові слова: домашнє насильство, досудове розслідування, стандарти ефективності, практика ЄСПЛ, ретельність, доказування.

Hloviuk I.V. The effectiveness of domestic violence investigation: standards of the Istanbul Convention and the ECHR case law.

The article is devoted to the study of the effectiveness of domestic violence investigation according to the standards of the Istanbul Convention and the ECHR case law. The author emphasises the specifics of criminal proceedings on domestic violence in the legal and psychological contexts. The author

describes the standards of pre-trial investigation under the Istanbul Convention and the ECHR case law (adequacy of competence, thoroughness, promptness, involvement of the victim in the investigation, independence, and consideration of the nature of domestic violence).

Particular attention is paid to the relevance (adequacy of competence), thoroughness and involvement of the victim (victim-centred approach).

It is proved that the Istanbul Convention and the ECHR case law demonstrate the need for effective investigation of domestic violence and consideration of the interests and needs of the individual. It can be difficult to strike the right balance in practice, because, on the one hand, domestic violence is no longer considered a purely 'family matter', and the perpetrator, accustomed to impunity, will continue violent acts, and not only as domestic violence. On the other hand, the investigation must take into account the interests of the victims, who cannot be forced to initiate criminal proceedings, give testimony or explanations, submit evidence and generally participate actively in the investigation.

However, the latter does not in any way negate the state's obligation to conduct an effective investigation, thorough and diligent collection of evidence, which obviously cannot be limited to verbal information provided by victims. This problem will become even more acute if Article 126-1 of the CC of Ukraine is removed from Article 477 of the CPC of Ukraine. Accordingly, at the methodological level, it should be recognised that a balance can be achieved when, with the victims being given an accessible explanation of the consequences, including negative ones, of their choice not to actively participate in the evidence, the prosecution takes all possible and appropriate measures to collect and verify evidence to prove domestic violence, and provides a comprehensive assessment, without giving priority at the initial stage of the investigation to those facts that allow closing the criminal proceedings.

In the regulatory aspect, in order to ensure the fulfilment of obligations under Article 56 of the Istanbul Convention, Article 232 of the CPC of Ukraine should be amended (similar to Article 336(7) of the CPC of Ukraine).

Key words: domestic violence, pre-trial investigation, efficiency standards, ECHR case law, thoroughness, proving.

Постановка проблеми. Кримінальні провадження щодо домашнього насильства (у широкому його розумінні як кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством), не є простими. Крім специфічних правових питань, велике значення має урахування психологічного стану та потреб постраждалих та патернів поведінки кривдника. На жаль, дотепер є думки, що домашнє насильство можна спровокувати; що постраждали самі винуваті у тому, що зазнали домашнього насильства. З іншого боку, є незрозуміння у розмежуванні конфлікту та домашнього насильства, хоча є правильні рекомендації по такому розмежуванню [1, с. 110–114]. Якщо звернутись до статистики, то вона лякаюча: у 2023 році кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень збільшилась на 80% (з 1498 до 2701) [2]; лише за ст. 126-1 КК України у 2022 році було 962 вироки [3], а у 2023 році – вже 1537 [4]. Рішенням ЄСПЛ «Івашків проти України», на жаль, констатовано неефективність розслідування домашнього насильства, хоча розслідування має бути ефективним, що прописано у Стамбульській конвенції та визнано практикою ЄСПЛ.

Стан опрацювання проблематики. Проблемні питання розслідування домашнього насильства розглядалися С. Абламським, В. Гонтаренком, А. Гутник, М. Демурою, З. Дільною, О. Дроздовим, О. Дроздовою, В. Завтуром, І. Зінковським, Є. Коць, Т. Іщенко, Ю. Лісіциною, І. Серкевич, Ю. Слухаєнком, О. Сомик, Г. Тетерятник, О. Федорівим, І. Федоровим, О. Харитоновною, К. Шаповал та ін. Утім, спеціально питання стандартів ефективності розслідування у поєднанні Стамбульської конвенції та практики ЄСПЛ практично не розглядалося.

Отже, **метою** цієї статті є розкриття специфіки стандартів ефективності розслідування домашнього насильства з урахуванням практики ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу.

Загальні підходи щодо ефективності розслідування домашнього насильства. Виходячи з загальних зобов'язань за ст. 49 Стамбульської конвенції, є вимога ефективного розслідування та кримінального переслідування правопорушень, відсутність неналежних затримок, з урахуванням прав жертви, урахування гендерного розуміння насильства [5].

Стандарти ефективного розслідування сформульовані у практиці ЄСПЛ, який розглядає порушення прав людини у ситуаціях домашнього насильства за ст.ст. 2, 3, 6, 8, 14, ст. 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. ЄСПЛ вказує, що параметри

для оцінки дотримання процесуальної вимоги статті 3, які збігаються з параметрами статті 2, оцінюються на основі кількох основних параметрів: адекватність проведених слідчих заходів, оперативність розслідування, залученість потерпілого до розслідування та незалежність розслідування. Ці елементи взаємопов'язані, і кожен із них, взятий окремо, не є кінцевою метою. Це критерії, які, взяті разом, дають змогу оцінити ступінь ефективності розслідування [6, р. 122]. У доктрині стандарти ефективності досудового розслідування поділяються на: загальні (незалежність і неупередженість; належність (адекватна компетентність); ретельність; повнота; оперативність і своєчасність; контроль громадськості (відкритість); залучення та участь потерпілого) та спеціальні (залежно від обставин провадження: урахування вразливості особи, здійснення міжнародного співробітництва у провадженнях із транскордонним елементом) [7, с. 173].

Відмітимо, що і у рішеннях ЄСПЛ у сфері протидії домашньому насильству окремо прописується необхідність ефективності розслідування: обов'язок проводити ефективне розслідування всіх актів домашнього насильства є важливим елементом зобов'язань держави відповідно до статті 3 Конвенції. Для ефективності таке розслідування повинно бути оперативним та ретельним. Влада повинна вжити всіх розумних заходів для забезпечення доказів у справі, включаючи експертизи. Необхідна особлива ретельність при розгляді справ про домашнє насильство, і специфічний характер домашнього насильства повинен бути врахований під час судового розгляду (п. 92 рішення ЄСПЛ «Volodina проти росії», заява № 41261/17) [8]. Більше того, принцип ефективності означає, що національні судові органи в жодному разі не повинні бути готові залишити безкарними завдані фізичні або психологічні страждання (п. 114 рішення ЄСПЛ «Tunikova and Others проти росії», заяви № 55974/16 та 3 інші) [9].

Характеристика окремих стандартів ефективності розслідування. Значну специфіку у таких провадженнях має саме належність (адекватна компетентність), ретельність та залученість потерпілого. Без сумніву, що у провадженні щодо домашнього насильства стандарт урахування вразливості реалізується, у зв'язку з чим виникає потреба застосування постраждало-орієнтованих підходів (victim-centred approach). Отже, надалі дослідженню будуть піддані саме ці стандарти.

Щоб бути «ефективним», розслідування має бути належним. Це означає, що воно має бути здатним привести до встановлення фактів ... Розслідування має бути ретельним, а це означає, що органи влади повинні завжди серйозно намагатися з'ясувати, що сталося, і не повинні покладатися на поспішні чи необґрунтовані висновки, щоб закрити розслідування, або використовувати їх як основу для своїх рішень. Вони мають вживати всіх доступних їм розумних заходів для отримання доказів щодо інциденту, в тому числі, зокрема, свідчень очевидців і доказів судової експертизи [6, р. 127, 128].

Це загальні вимоги, які у провадженнях щодо домашнього насильства мають специфіку через: елементи приватного обвинувачення (по кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 477 КПК України); питання фактичної участі потерпілого у доказуванні. У аспекті ст. 477 КПК України вже неодноразово підкреслювалася вразливість моделі через небажання звертатися до органів правопорядку або подальшої відмови від заяви [10].

В другому аспекті мова йде про ситуації, коли потерпілий в силу реального чи уявленого примиріння з кривдником або інших факторів, в першу чергу, впливу кривдника, відмовляється давати показання, не подає докази, не з'являється для проведення експертизи. Провадження за чинним законодавством продовжується, адже закриття через відмову від обвинувачення не допускається, утім, активність потерпілого відсутня, що в силу близьких відносин з кривдником та специфіки прихованості домашнього насильства ускладнює розслідування. Слушно пише А. Гутник, що проблема доказування факту домашнього насильства часто полягає внаслідок відкликання своїх заяв та відмови співпрацювати зі слідством. Така протидія кримінальному провадженню може бути обумовлена різними факторами, які впливають на свідомість та поведінку потерпілих. Для подолання такої протидії необхідно роз'яснювати наслідки відкликання заяви, надавати психологічну допомогу потерпілим та максимально швидко збирати усі докази у справі, поки потерпілий не почав протидіяти [11, с. 27-28]. Питання такої оцінки протидії у контексті свободи потерпілого у кримінальному провадженні буде розглянуто нижче.

У контексті участі потерпілого та прокурора у доказуванні неможливо погодитись з такою позицією: якщо в справах публічного обвинувачення прокурор може, спираючись на зібрані докази, здійснювати публічне обвинувачення в суді, навіть якщо потерпіла особа не бажає брати в цьому

участі чи прямо відмовилася від заяви про вчинення кримінального правопорушення щодо неї, то в справах про приватне обвинувачення це неможливо. Часто такі докази зводяться до речових, результатів експертиз, показань свідків та обвинуваченого, тож показання потерпілої особи не є ключовими, і для доведення поза розумним сумнівом їх роль може бути мінімальною. До того ж вони можуть бути депоновані в порядку ст. 225 КПК України, а в умовах воєнного стану, за умов належної фіксації, не потребувати безпосереднього сприйняття суддею (ч. 11 ст. 615 КПК України) [10]. По-перше, провадження у формі приватного обвинувачення за чинним законодавством України специфічне у тому, що обвинувачення все одно підтримує прокурор; по-друге, щодо домашнього насильства бажання потерпілого продовжувати провадження ніякого правового значення не має. Тому у прокурора залишаються усі юридичні можливості продовжувати провадження, утім, без сприяння потерпілого.

Щодо елементів приватного обвинувачення у домашньому насильстві (хоча наявний різновид обвинувачення у доктрині слушно іменується приватно-публічним [12, с. 392]), то неодноразово висловлювалися ідеї стосовно їх трансформації. Йдеться про проєкт Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо проведення освідчування та експертизи, укладення угоди про примирення та кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) 10420 від 22.01.2024 [13]. Цим проєктом пропонується вилучити з кримінальних правопорушень приватного обвинувачення ст. 126-1 (домашнє насильство), ч. 2 ст. 134 (примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи), ст. 151-2 (примушування до шлюбу), ч. 1 ст. 152 (згвалтування без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 153 (сексуальне насильство), ст. 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок). Нами вже висловлювались зауваги стосовно схожого проєкту [14, р. 222-223]. Такі норми ґрунтуються на ст. 55 Конвенції: Сторони забезпечують, щоб розслідування або кримінальне переслідування правопорушень, установлених відповідно до статей 35, 36, 37, 38 та 39 цієї Конвенції, не залежали цілком від повідомлення або скарги, поданої жертвою, якщо правопорушення було вчинено цілком або частково на її території, і щоб провадження могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу.

Формулювання «не залежали цілком» є доволі невизначеним, але йому є таке пояснення: «Автори вирішили застосувати термін «цілком залежний» для подолання процесуальних відмінностей кожної правової системи, пам'ятаючи про те, що за розслідування й кримінальне переслідування за передбачені у цій статті правопорушення відповідає держава й органи на її території. ... Отже, правоохоронні органи повинні розслідувати на перспективу, збирати докази: матеріальні докази, свідчення, результати медичної експертизи тощо, які забезпечать провадження навіть у разі відкликання жертвою своєї заяви чи скарги хоча б у випадку тяжкого насильства, наприклад фізичного, яке призвело до загибелі або тілесних ушкоджень [15, с. 155]. Утім, воно не надає остаточної відповіді щодо можливостей держави визначити, коли розслідування «не залежить цілком» від ініціативи потерпілого, і у першу чергу – його початок. Що ж стосується продовження провадження у разі, якщо потерпілий не бажає продовження провадження, то в Україні його думка значення не матиме. Разом з тим, це не єдиний можливий варіант, і ЄСПЛ у рішенні «Oruz проти Туреччини» (Заява № 33401/02) ЄСПЛ визнав відсутність консенсусу щодо питання про підтримання публічного обвинувачення проти осіб, які скоїли домашнє насильство, у тих випадках, коли потерпілі відкликають свої скарги та навів великий, але не вичерпний, перелік факторів, що мають враховуватися [16].

У доктрині також запропоновано гнучкий механізм урахування вразливості постраждалих: уточнення переліку у ст. 477 КПК України та надання повноважень стороні обвинувачення стосовно початку кримінального провадження за умови отримання заяви про вчинення кримінального правопорушення щодо вразливої особи (про що має бути указано у ЄРДР). Якщо постраждала особа, вже будучи потерпілим або навіть свідком, заявить клопотання про закриття кримінального провадження у зв'язку з відмовою від обвинувачення, слідчий, прокурор, дізнавач мають мати дискрецію, яка охоплюватиме можливість відмови, якщо є дані стосовно впливу на вразливу особу, а клопотання не відповідає її реальному волевиявленню [7, с. 119-120]. Цей механізм цілком може бути застосовним у разі, якщо будуть зміни та доповнення до КПК України, утім, більше у ситуації, коли початок провадження залежатиме від потерпілого. До речі, саме з цим механізмом корелюється запропонована норма проєкту 10420 від 22.01.2024, що положення частини першої

статті 477 КПК України не поширюються на кримінальні провадження про кримінальні правопорушення, вчинені щодо малолітнього, неповнолітнього або особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною [13].

Адекватність та ретельність розслідування безпосередньо пов'язана зі збиранням доказів, у рамках чого слід розглядати і забезпечення того, щоб докази були належними, допустимими та достовірними. Інакше є ризик констатації відсутності ефективного розслідування, як було, наприклад, у справі «R.V. проти Естонії» (заява 22597/1612), де батька малолітньої постраждалої від сексуального насильства було виправдано через процесуальні порушення, бо суди використали показання потерпілої, надані під час досудового провадження, незважаючи на те, що вона не була повідомлена про те, що вона може відмовитися від показань проти свого батька, а засудження обвинуваченого вирішальною мірою ґрунтувалося якраз на показаннях дитини. ЄСПЛ дійшов висновку про порушення зобов'язань держави за статтями 3 і 8 Конвенції [17].

Крім того, у контексті доказування слід звернути увагу на норму ст. 54 Стамбульської конвенції: Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб у будь-якому цивільному або кримінальному провадженні докази, які стосуються історії сексуальних стосунків та поведінки жертви, дозволялися тільки тоді, коли це є суттєвим і необхідним. ЄСПЛ зі схожого питання (хоча і не у контексті домашнього насильства) у рішенні «J.L. проти Італії» (заява № 5671/16) зазначив, що Суд визнає, що у цій справі питання довіри до заявниці було особливо важливим, і він готовий визнати, що факт посилення на її минулі стосунки з тим чи іншим підсудним або на деякі її поведінки під час вечір можна було б виправдати. Тим не менш, він не бачить, як сімейний стан заявниці, її романтичні стосунки, її сексуальна орієнтація чи навіть вибір одягу, а також цілі її мистецької та культурної діяльності можуть мати значення для оцінки довіри до заявниці та кримінальна відповідальність підсудних. Таким чином, не можна вважати, що зазначені напади на приватність та імідж заявника були виправдані необхідністю гарантувати право на захист підсудних. Суд вважає, що позитивні зобов'язання щодо захисту передбачуваних жертв гендерного насильства також накладають обов'язок захищати їх імідж, гідність та конфіденційність, у тому числі шляхом нерозголошення інформації та персональних даних, не пов'язаних із фактами. Крім того, цей обов'язок притаманний судовій функції і впливає з національного законодавства. Важливо, щоб судова влада уникала відтворення сексистських стереотипів у судових рішеннях. Відповідно, Суд зробив висновок, що у цій справі мало місце порушення ст. 8 Конвенції [18]. Такий підхід цілком корелюється зі ст. 56 Стамбульської конвенції щодо забезпечення того, щоб могли бути прийняті заходи для захисту приватного життя та репутації жертви.

На жаль, Україна має негативний досвід констатації відсутності ефективності розслідування домашнього насильства. У рішенні «Івашків проти України» (Заява № 59670/14) Суд визнав, що працівники міліції допитали І.В. стосовно його версії подій, і він послідовно заперечував побиття заявниці, та/або пояснював, що у неї дуже чутлива шкіра і будь-який дотик залишав по собі слід; вони також допитали сусідів, які стверджували, що не чули шуму. Ці показання стали підставою для відмови у порушенні справи або рішення про закриття кримінальної справи, незважаючи на акти судово-медичних досліджень з описом тілесних ушкоджень заявниці, серед яких були перелом кісток носа, струс головного мозку, розтягнення зв'язок ший, синці на обличчі, руках, ногах і тулубі, садна, сліди подряпин і висмикнуте волосся. Вбачається, що працівники міліції не провели серйозного та ретельного розслідування скарг заявниці на жорстоке поводження [19]. Мова йде про недосягнення стандарту належності та ретельності. Крім того, очевидно, що було віддано пріоритет показанням кривдника, а не іншим джерелам доказів, які їм суперечили. Тобто у суперечливій сукупності доказів пріоритет був відданий тим, які виключали потребу подальших дій, що ніяк не є сумлінним та таким, що відповідає інтересам потерпілої.

Підходи, орієнтовані на потерпілих, та розслідування домашнього насильства.

Загальновизнаною світовою тенденцією у розслідуванні гендерно зумовленого, у тому числі домашнього, насильства, є застосування підходів, які орієнтовані на потерпілих. Розслідування, орієнтоване на потреби постраждалої (потерпілої) особи: починається з довіри до постраждалої (потерпілої) особи (проведення розслідування у силу наявних повноважень (*ex officio*)); забезпечується недопущення завдання додаткової шкоди постраждалій/потерпілій особі та іншим членам родини; ґрунтується на своєчасному та з використанням усіх наявних засобів зборі матеріальних та біологічних/криміналістичних доказів з метою встановлення елементів або фактів справи;

спрямовується на побудову обґрунтованої справи, у якій на постраждалу/потерпілу особу, як на єдине джерело доказів, не покладається надмірний тягар і докази не базуються на свідченнях, отриманих під примусом, у тому числі від імовірних кривдників або свідків [20, с. 141-142]. Останній виділений елемент і вказує на те, що на потерпілого не можна покладати надмірний тягар щодо доказування. За українським законодавством, про тягар мова йти взагалі не може, адже згідно ст. 56 КПК України, потерпілий має право подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду; давати пояснення, показання або відмовитися їх давати. При цьому має бути дотримано загальне правило: «не нашкодь». Важливо також пам'ятати, що постраждала особа має самостійно прийняти рішення щодо юридичних питань, адвокат чи спеціаліст системи БПД не має приймати рішення замість постраждалої особи (наприклад: подавати заяву до поліції або ні), постраждала особа має самостійно приймати всі рішення, а спеціаліст чи адвокат має чітко роз'яснити всі права постраждалої особи, особливості їх реалізації, юридичні наслідки для постраждалої особи [1, с. 61].

Як вказувалося вище, у доктрині є ідеї щодо подолання протидії потерпілого при розслідуванні. Як видається, складно говорити про подолання протидії, адже потерпілий має право подавати докази і брати участь у провадженні, а за ст. 126-1 КК України є обов'язковим ініціатором провадження. Більше того, у доктрині є пропозиції щодо закріплення прав потерпілого відмовитися від участі у впізнанні, слідчому експерименті, проводити освідування потерпілого тільки за його згоди, можливість відмовитися від процесуального статусу потерпілого [21, с. 282, 331–334], а це, якщо оцінювати суто з аспекту потреб досудового розслідування, не сприятиме його ефективності. Розслідування не має бути «самозамкненим» виключного на потреби всебічності та повноти, а враховувати потреби та вразливість потерпілих.

Такі підходи викладені і у ст. 56 Стамбульської конвенції: забезпечення безпеки, а також безпеки сімей та свідків від погроз, помсти та повторної віктимізації; надання жертвам можливості в спосіб, що відповідає процесуальним нормам національного законодавства, бути вислуханими, подавати докази та викладати безпосередньо або через посередника свої думки, потреби й стурбованості, а також щоб такі думки, потреби й стурбованості були розглянуті; забезпечення уникнення контакту між жертвами та правопорушниками в приміщеннях суду та правоохоронних органів, де це можливо; надання можливості жертвам давати свідчення відповідно до норм, передбачених національним законодавством, у залі суду без особистої присутності або принаймні без присутності ймовірного правопорушника, особливо шляхом використання відповідних комунікаційних технологій, де це можливо. Стосовно останніх двох зобов'язання, слід визнати, що ці положення імплементовані до ст. 336 КПК України, проте, не імплементовані до ст. 232 КПК України, яка регламентує якраз проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.

Висновки. Отже, Стамбульська конвенція та практика ЄСПЛ демонструють потребу ефективності розслідування домашнього насильства та врахування інтересів і потреб особи. Правильний баланс на практиці може бути складно забезпечити, адже, з одного боку, домашнє насильство вже давно не вважається суто «сімейною справою», а кривдник, звикнувши до безкарності, продовжуватиме насильницькі дії, і не тільки як домашнє насильство. З іншого ж боку, розслідування має враховувати інтереси потерпілих, яких не можна примусити ні ініціювати кримінальне провадження, ні дати показання чи пояснення, ні подавати докази і загалом брати активну участь у розслідуванні (по суті, мова йде про їх інформовану згоду для проведення процесуальних дій).

Утім, останнє ніяк не скасовує зобов'язання держави щодо ефективного розслідування, ретельного та сумлінного збирання доказів, які, вочевидь, не можуть замикатись виключно на вербальній інформації, наданій потерпілими. Ця проблема ще більше актуалізується у разі, якщо ст. 126-1 КК України буде вилучена зі ст. 477 КПК України. Відповідно, на методологічному рівні слід визнати, що баланс може бути забезпечений тоді, коли за доступного роз'яснення потерпілим наслідків, у тому числі негативних, їх вибору не брати активну участь у доказуванні, сторона обвинувачення вживатиме усіх можливих та доречних заходів для збирання та перевірки доказів для доведення домашнього насильства, та надавши всебічну оцінку, не віддаючи пріоритет на початковому етапі розслідування тим фактичним даним, які дозволяють закрити кримінальне провадження (це вже засудив ЄСПЛ у справі «Івашків проти України»).

У нормативному аспекті для забезпечення виконання зобов'язань за Стамбульською конвенцією у частині забезпечення уникнення контакту між жертвами та правопорушниками в примі-

щеннях суду та правоохоронних органів, де це можливо, та надання можливості жертвам давати свідчення у залі суду без особистої присутності або принаймні без присутності ймовірного правопорушника, особливо шляхом використання відповідних комунікаційних технологій, слід внести доповнення до ст. 232 КПК України (аналогічні ч. 7 ст. 336 КПК України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Забезпечення надання правових послуг особам, постраждалим від домашнього насильства : практичний посібник для надавачів правової допомоги / К.Л. Бойчук, С.М. Бреус, Т.І. Бугаєць, Л.О. Гриценко, Д.О. Пилипенко; за заг. ред. д.ю.н., доц. А.Б. Благої. К., 2023. 136 с.
2. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20%: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kilkistvupadkiv-domashnoho-nasyilstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsiuut-nad-posylenniam-vidpovidalnosti>.
3. Результати розгляду судами кримінальних справ (проваджень); кількість потерпілих осіб. 2022. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/dom_nacilstvo_22.
4. Результати розгляду судами кримінальних справ (проваджень); кількість потерпілих осіб. 2023. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/dom_nacilstvo_23.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.
6. Керівництво із застосування статті 3 Європейської конвенції з прав людини Заборона катування. Перше видання – 31 серпня 2022 р. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_ukr.
7. Федорів О.М. Європейські стандарти ефективності досудового розслідування. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2023. 240 с.
8. Case of Volodina v. russia (Application no. 41261/17). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ehttps://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-213869%22%5D%7D>; ng?i=001-194321.
9. Case of Tunikova and others v. russia (Applications nos. 55974/16 and 3 others). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-213869%22%5D%7D>.
10. Кримінальні правопорушення, пов'язані із сексуальним насильством: приватне vs публічне обвинувачення. URL: <https://justtalk.com.ua/post/kriminalni-pravoporushennya-povyazani-iz-seksualnim-nasilstvom-privatne-vs-publichne-obvinuvachennya-discussion-paper>.
11. Гутник А.В. Проблеми доказування факту домашнього насильства. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра*. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С. 26–28.
12. Лукашкіна Т.В. *Форми обвинувачення у кримінальному провадженні України. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.)* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 391–395.
13. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо проведення освідування та експертизи, укладення угоди про примирення та кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43531>.
14. Gamarra-Amaya L.C., Hloviuk I., & Ablamskyi S. (2023). La implementación de marcos jurídicos internacionales para combatir la violencia intrafamiliar en Ucrania y en Colombia. *Via Inveniendi Et Iudicandi*, 18(2), 209–233. <https://doi.org/10.15332/19090528.9740/P.222-223>.
15. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>.

16. Case of Opuz v. Turkey (Application no. 33401/02). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92945%22%5D%7D>.
17. Case of R.B. v. Estonia (Application no. 22597/16). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-210466%22%5D%7D>
18. Affaire «J.L. c. Italie» (Requête no 5671/16). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-210299%22%5D%7D>.
19. Справа «Івашків проти України» (Заява № 59670/14). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i22#Text.
20. Посібник з надання поліцією гендерно чутливих послуг жінкам та дівчатам, постраждалим від насильства. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-08/handbook-on-gender-responsive-police-services-uk.pdf>.
21. Щиголь О.В. Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2024. 358 с.